

Identifikovanie prvej slabiky slov ako súčasť hodnotenia fonematického uvedomovania

Identifying the First Syllable of Words as a Part of Phonemic Awareness Assessment

Monika Máčajová

Abstrakt: Predkladaná teoreticko-empirická štúdia prináša teoretické východiská a výskumné zistenia prezentujúce výsledky skúmania schopnosti detí na Slovensku v identifikovaní začiatkových slabík v slovách. Výskumu sa zúčastnilo 866 respondentov (detí) vo veku od 4 do 7 rokov. Cieľom výskumu bolo zistiť schopnosť dieťaťa izolovať (určiť, identifikovať, povedať) prvú slabiku v slove. Konkrétne sme zisťovali schopnosti detí v identifikovaní prvých slabík z nasledovných slov: dyňa, seno, žralok, hrozno, jahoda. Prezentované výsledky výskumu sú súčasťou rozsiahlejšieho výskumu, ktorý je orientovaný na vývoj komplexného nástroja hodnotiaceho úroveň fonematického uvedomovania.

Kľúčové slová: fonematické uvedomovanie, analýza slova, slabika, identifikácia slabiky, izolácia slabiky

Abstract: Presented study deals with theoretical starting points and research findings in the area of phonological awareness of preschool age children in Slovakia. Theoretical-empirical study is aimed at child's ability to identify initial syllables in words. The research was conducted with 866 respondents at the age of four to seven years. The main goal was to find out children's ability to isolate (identify) the first syllable in a word. Ability was investigated at following words: dyňa (pumpkin), seno (hay), žralok (shark), hrozno (grape), jahoda (strawberry). The results are part of a more extensive research focused on the development of a complex tool used to evaluate the level of phonemic awareness.

Key words: phonemic awareness, word analysis, syllable, syllable identification, syllable isolation

Reč a jej využívanie má v živote človeka enormný význam. Zjednodušene ju môžeme vymedziť ako prostriedok kognitívneho rozvoja jednotlivca i nástroj jeho socializácie. Táto skutočnosť sa nepochybné podpísala na tom, že rozvíjanie reči má v systéme predškolského vzdelávania na Slovensku dlhú históriu.

Jednou z kľúčových schopností, ktorá by sa mala v predškolskom veku u detí rozvíjať je fonemické uvedomovanie. Je to schopnosť vedome narábať so segmentmi slov, uvedomovať si zvukovú štruktúru slov, identifikovať poradie zvukov reči v toku reči, uskutočňovať hláskovú analýzu, syntézu a zložitejšie manipulácie so zvukmi reči, napr. pridať, odobrať, zmeniť poradie hlások v slove a pod. Zjednodušene by sme mohli povedať, že ide o schopnosť počuť, identifikovať a narábať s fonémami. Tieto schopnosti sa javia ako kľúčové v procese vyučovania začiatočného čítania a písania.

Uvedomovanie si fonologickej (zvukovej) štruktúry hovorenej reči, rozlišovanie a manipulovanie s fonologickými jednotkami reči je z hľadiska čítania nepostrádateľné. Z tohto dôvodu ciele vzťahujúce sa k fonologickým a fonemickým schopnostiam nechýbajú prakticky v žiadnom z predškolských kurikul.

Fonologické procesy a fonologické uvedomovanie v obsahu vzdelávania na predprimárnom stupni vzdelávania v SR

Fonologické uvedomovanie je jedným z najsilnejších prediktorov úspechu v čítaní. Pozostáva z rôznych schopností a úroveň týchto schopností u detí na konci predškolského veku je dôležitá pre budúcu schopnosť detí osvojiť si čítanie a písanie (Adams et al., 1998; Jošt, 2011; Máčajová, Grofčíková, & Zajacová, 2017; Mikulajová, 2005). Niekoľko štúdií ukázalo, že fonemické povedomie je natoľko významné, že ovplyvňuje aj širší akademický úspech detí počas ich vzdelávania (Blomert & Csépe, 2012; Bryant, Nunes, & Barros, 2014).

Fonologické uvedomenie (*phonological awareness*) je vedomá schopnosť diferencovať a manipulovať s väčšími fonologickými jednotkami, ako sú fonémy. Zahŕňa schopnosti analyzovať a syntetizovať, pracovať s rýmom, slabikou a fonemické uvedomovanie (Máčajová & Grofčíková, 2016; Jošt, 2011). Fonemické uvedomovanie sa týka iba najmenších jednotiek, ktorými sú fonémy (Sodoro, J. a kol., 2002, in: Bytešníková, I., 2012).

Fonemické uvedomovanie (*phoneme, phonemic awareness*) je tak súčasťou fonologického uvedomovania a týka sa schopnosti počuť a identifikovať jednotlivé fonémy. Možno ho tiež definovať ako poznanie, že slová sa skladajú zo zvukov

(foném) a manipuláciou s týmito zvukmi môžeme vytvoriť slová (Bytešníková, 2012; Jošt, 2011; Máčajová et al., 2017). Ide o „schopnosť vedome narábať so segmentmi slov, uvedomovať si zvukovú štruktúru slov, identifikovať poradie zvukov reči v toku reči, uskutočňovať hláskovú analýzu, syntézu a zložitejšie manipulácie so zvukmi reči, napr. pridať, odobrať, zmeniť poradie hlások v slove a pod.“ (Gatšal, 2015; Mikulajová & Dujčíková, 2001). Je najvyššou fázou vo vývoji fonemického sluchu a prejavuje sa citlivosťou na zvuky v hovorených slovách. Predpokladá tiež, že dieťa si je vedomé akustickej formy hovoreného jazyka a môže izolovať obsah slova alebo slovného prejavu. Prostredníctvom sluchu tak môže izolovať slová vo vetách, slabiky a zvuky v slovách a pod. (Adams et al., 1998; Mikulajová & Dujčíková, 2001).

Kľúčovým pojmom v spleti ďalších pojmov súvisiacich s problematikou fonologického uvedomovania v kontexte rozvíjania ranej gramotnosti je pojem fonemický sluch. O fonemickom sluchu v súčasnej dobe hovoríme v širšom kontexte a chápeme ho ako súčasť fonologického uvedomovania. Fonemický sluch môžeme definovať ako schopnosť rozlišovať v slovách sluchom fonémy, ktoré majú významotvornú funkciu. Podľa Kutáľkovej (2005) dovoľuje fonemický sluch dieťaťu presne rozpoznávať jednotlivé hlásky. Zaisťuje spájanie hlások do slov a rozklad slova na hlásky. Viacero autorov uvádza, že termín „fonemický sluch“ sa v súčasnej dobe nepovažuje za

správny a je spojený viac s minulosťou (Mertin, 2010). Zdá sa, že problém je viac vo vnímaní. Dnes sa oveľa väčší dôraz kladie na vyššie kognitívne procesy, teda na uvedomenie. Pri nedostatočne rozvinutom fonemickom uvedomovaní dieťa síce hlásky počuje, ale neuvedomuje si ich. Zápotočná (2012) argumentuje, že tu totiž nejde len o otázku sluchu (počutia), ale najmä o otázku vedomej analýzy akustickej reči, s istou mierou abstrakcie (izolovanie fonémy), ktorá vyžaduje aj vedomé učenie, t.j. postupné uvedomovanie si dôležitosti týchto prvkov. Bližšie definovanie pojmov spojených s riešenou problematikou čitateľ nájde v publikácii Fonologické uvedomovanie ako prekursor vývinu gramotnosti (Máčajová et al., 2017).

Od 1. septembra 2016 je na Slovensku v platnosti nový Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Tento program explicitne definuje obsahové a výkonové štandardy pre oblasť fonemického a fonologického uvedomovania. Uvedené je súčasťou vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia v podoblasti písaná reč a chápanie formálnych charakteristík písanej reči. Konkrétny popis výkonových a obsahových štandardov popisuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1 Obsahové a výkonové štandardy ŠVP pre predprimárne vzdelávanie na Slovensku vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia pre oblasť Fonologické procesy a fonologické uvedomovanie (ŠVP SR, 2016).

Tabulka 1. Fonologické procesy a fonologické uvedomovanie

Výkonové štandardy	Obsahové štandardy
Sprevádza spievanie piesne alebo recitáciu krátkeho literárneho útvaru rytmickým sprievodom.	Recitovanie básní a spev piesní učiteľka dopĺňa rytmickým sprievodom (napr. tleskaním, rytmizáciou na ľahkoovládateľných hudobných nástrojoch).
Rozhodne, či sa dve slová rýmujú.	V texte básní, riekaniek, hádaniek a vyčítaniek deti vyhľadávajú slová, ktoré sú si zvukovo podobné (rýmujú sa), k zadaným slovám vyberajú ďalšie zvukovo podobné slová z radu slov, ktoré ponúka učiteľka alebo navrhujú vlastné slová.
Rozčlení zvolené slová na slabiky.	Učiteľka pri rytmizácii riekaniek a piesní zdôrazňuje rytmickú štruktúru slova na úrovni slabiky.
Vyčlení začiatočnú hlásku slova.	Vyčlenenie začiatočnej hlásky slova učiteľka modeluje predĺžením doby výslovnosti začiatočnej hlásky alebo jej opakovaným vyslovením (v závislosti od charakteristiky hlásky). Dbá na to, aby deti postupne dokázali základné analyticko-syntetické činnosti so slovami vykonávať samostatne, bez podpory učiteľky.

Vnímanie rytmu a plynulé pochopenie princípu rytmizácie vytvorí dobrú platformu pre nácvik slabík. Samotnú rytmizáciu básničiek, riekaniek, hádaniek a piesní nie je možné realizovať bez slabikovania. Práve pre prirodzenosť spojenia týchto dvoch činností sú aktivity na slabikovanie a rytmizovanie deťmi obľúbené. Mnohé skúsenosti z praxe a (v neposlednej rade) aj výsledky nášho testovania ukázali, že v oblasti práce so slabikami deti dosahujú vysokú úspešnosť.

Pre rozvoj fonematického uvedomovania na úrovni analyticko-syntetických činností odporúčame plnenie nasledovných cieľov, ktoré sú v súlade s Metodickou príručkou vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie na Slovensku (Zápotočná & Petrová, 2016):

- tréning **analyticko-syntetických činností** (analýza slova na slabiky, analýza slova na hlásky, analýza vety na slová, analýza textu na vety, syntéza hlások do slabík, syntéza slabík do slov, syntéza slov do viet, syntéza viet do textu);
- učenie **princípu spájania** samohlások, spoluhlások a dvojhlások do slabík;
- učenie chápať **rozdiel medzi hláskou, slabikou, slovom, vetou** a vedieť ich graficky znázorniť;
- učenie **sluchom analyzovať prvú, prostrednú a poslednú hlásku** v slove a určiť jej pozíciu;
- učenie **tvoriť slová na začiatočnú slabiku a hlásku**;
- učenie **dopĺňať chýbajúce hlásky a slabiky** v slovách.

Niekoľko odporúčaní na uvedomovania slabík:

- pri básňach, piesňach, riekankách, rečovankách sledovať a upriamovať pozornosť na slabičnú štruktúru slova (napr. jedno tlesnutie, buchnutie = jedna slabika);
- naučiť deti znázorňovať slabiky graficky (bodky, čiarky, zvislé čiary v slovách), príp. pomocou predmetov (napr. guľičiek) a postupne tak prechádzať k určovaniu ich počtu;
- naučiť deti rozčleňovať slová na slabiky.

Spájanie písmen do slabík je omnoho náročnejšie ako samotné zapamätávanie písmen. Zvládnutie slabiky ako celku je pre čítanie kľúčové, i preto je dôležitou súčasťou jednej z etáp výuky čítania. Môžeme povedať, že základom čítania v hláskovo analyticko-syntetickej metóde, ktorá má na Slovensku v začiatočnej výučbe čítania a písania dominantné postavenie, je „slabika“. Neschopnosť dieťaťa vyčleniť, vnímať a pochopiť slabiku môže mať za následok nezvládnutie techniky čítania. Je nutné si uvedomiť, že ak si dieťa nezaautomatizuje čítanie slabiky, jeho čítanie zastane na tomto bode. Dôsledkom príliš skorého vedenia žiakov k čítaniu slov (bez náležitého zautomatizovania slabiky) je to, že si žiaci čítajú slová potichu pre seba po písmeňach, a až potom ich vyslovujú nahlas. Tento spôsob čítania býva označovaný ako dvojité čítanie. Čítanie náročnejších

typov slov (nielen z hľadiska dĺžky slova, ale najmä zloženia hlások) tak bude stále procesom, kedy dieťa bude čítať izolované hlásky v snahe ich spojiť do slabík. Týmto postupom však nie je schopné adekvátne rýchlo čítať, čím následne zaniká pochopenie čítaného textu a dieťa tak nevidí v tejto činnosti zmysel.

Deti spontánne pristupujú k písanej reči a písanej kultúre a sami ju vnímajú ako dôležitý nástroj sociálneho prostredia, ktorý púta ich pozornosť tým, že je prirodzene prítomný v činnostiach, ktoré vykonávajú dospelí. Takéto spontánne poznávanie formy však môže byť zdĺhavé, pretože dieťa musí samo objaviť súvis medzi fonematickou štruktúrou slova a jeho zápisom obzvlášť vtedy, ak nemá dospieť len k približnému zápisu slova, ale čo možno najpresnejšiemu v zmysle fonémovo-grafémovej korešpondencie. Ak je riešením, že do istej fázy spontánneho objavovania (cca u 5-ročných detí) vstúpi učiteľka so snahou o cielečné sprostredkovanie formálnej stavby písanej reči, je dobré zamerať sa na to, aby toto poznávanie bolo čo možno najefektívnejšie (t. j. aby učiteľka využila všetky dostupné prostriedky na podporu tohto poznávania) a aby, ak je to možné, zachovala zmysluplný rámec pre toto poznávanie (Zápotočná, 2014, s. 35).

Výskum uvedomovania prvých slabík v slovách

Cieľ výskumu

Predkladaná štúdia prezentuje výsledky výskumu, ktorého cieľom bolo zistiť schopnosť dieťaťa izolovať (určiť, identifikovať, povedať) prvú slabiku v slove. Konkrétne sme zisťovali schopnosti detí v identifikovaní prvých slabík z nasledovných slov: dyňa, seno, žralok, hrozno, jahoda. Prezentované výsledky výskumu sú súčasťou rozsiahlejšieho výskumu, ktorý je orientovaný na vývoj komplexného nástroja hodnotiaceho úroveň fonematického uvedomovania. Komplexný Test na hodnotenie fonologického uvedomovania (TFU) diagnostikuje nasledovné schopnosti, ktoré majú úzky vzťah k fonematickému uvedomovaniu: práca s rýmami; schopnosť analýzy a syntézy na úrovni slova, slabiky a hlásky; vynechávanie hlásky a slabiky; izolácia hlásky a slabiky a diferenciacia slov a lokalizácia zmien vo vetách.

V celku „Izolácia“ sa TFU orientuje na diagnostiku troch schopností: izolácia prvej hlásky, izolácia prvej slabiky a tvorba slova na danú hlásku. Výsledky v tejto štúdii sú tak čiastkovým ukazovateľom úrovne slovenských detí v schopnosti izolovať prvú slabiku v zadanom slove. Vyplývajú z uvedeného nás zaujímalá odpoveď výskumnú otázku: Aká je úroveň slovenských detí v jednotlivých vekových kategóriách v oblasti „Izolácia prvej slabiky“?

TFU bol primárne vyvinutý pre hodnotenie fonologického uvedomovania detí, ktoré budú vyučované hláskovo analyticko-syntetickou metódou, ktorá ma na Slovensku dominantné postavenie. Jej využitie v našich podmienkach je adekvátne aj z hľadiska klasifikácie slovenčiny ako flektívneho jazyka. Z toho vyplýva, že typológia jazyka a metódy výučby spolu súvisia a ovplyvňujú mechanizmy vývinu čítania a písania. Vplyv povahy ortografie jazyka na vývoj gramotnosti vyplýva aj z jej konzistencie. Konzistencia označovaná aj ako transparentnosť jazyka sa zakladá na kompaktnosti grafémovo-fonémových vzťahov (Mikulajová et al., 2012).

Výskumný súbor

Výskumu sa zúčastnilo 28 materských škôl na Slovensku. Testované boli deti vo veku 4-7 rokov. Spolu išlo o 866 respondentov, z toho 446 dievčat a 420 chlapcov. Z testovania boli vylúčené deti s poruchami reči a deti s odloženou školskou dochádzkou. Celkovo bolo zhodnotených 4330 výpovedí detí (5 testovaných položiek).

Metodika výskumu

Popis testovaných slov a kritérií ich výberu: Pri výbere slov sme si určili dve základné kritériá ich výberu. Prvým bola dĺžka slova, ktorú v našom prípade určoval počet slabík a hlások. Druhým kritériom sa stal typ slabiky, z ktorých sú slová

Tabuľka 2. Počty diagnostikovaných detí v jednotlivých vekových kategóriách

Veková kategória	4,0-4,5	4,6-5,0	5,1-5,5	5,6-6,0	6,1-6,5	6,6-7,0	
Počet detí	83	160	130	192	204	97	866

zložené. Počet slov bol zvolený vo vzťahu k ďalším testovaným položkám TFU, nakoľko na tomto mieste prezentované výsledky sú súčasťou komplexnejšieho testovania fonologických schopností detí predškolského veku na Slovensku.

V tomto okruhu sme testovali dvoj a trojslabičné slová s dvomi typmi slabík: otvorenou a zatvorenou. Podľa postavenia sonanty v slovenskom jazyku rozlišujeme zatvorené a otvorené slabiky. Zatvorená slabika je taká, ktorá sa končí na konsonant alebo na hlásku s nižším stupňom sonority ako má predchádzajúca hláska. V koncovej časti otvorenej slabiky nie je konsonant. Tento typ úlohy je pre deti veľmi jednoduchý. Súvisí s analyticko-syntetickými činnosťami, rozvíjaniu ktorých venuje predprimárna edukácia významnú pozornosť. Kombináciou vyššie uvedených kritérií sme si zvolili nasledovné slová, ktorých charakter bližšie popíšeme:

1. dyňa - dvojslabičné slovo, typ slabiky: otvorená - otvorená;
2. seno - dvojslabičné slovo, typ slabiky: otvorená - otvorená;
3. žralok - dvojslabičné slovo, typ slabiky: zatvorená - zatvorená;
4. hrozno - dvojslabičné slovo, typ slabiky: zatvorená - otvorená;

5. jahoda - trojslabičné slovo, typ slabiky: otvorená - otvorená - otvorená.

Inštrukcia pre učiteľa: Učiteľ postupne dieťaťu hovorí slová a jeho úlohou je povedať slabiku, na ktorú sa slovo začína.

Inštrukcia pre dieťa: Slovo sa skladá s hlások a slabík. Ja ti budem hovoriť slová a Ty mi povieš, aká slabika je na začiatku toho slova. Napr. v slove „doma“ je prvá slabika „do“.

Hodnotenie: ak dieťa správne určí začiatčnú slabiku, v stĺpci „H“ učiteľ udeľí 1 (1 bod), ak dieťa slabiku správne neurčí, príp. nepovie žiadnu slabiku, napíše „0“.

Úlohy na zacvičenie: ťava, zima.

Výsledky výskumu

Prvým slovom, z ktorého mali deti izolovať prvú slabiku, bolo slovo „dyňa“. Ide o dvojslabičného, ktoré je tvorené dvomi otvorenými slabikami. Celkové výsledky vo všetkých vekových kategóriách prezentuje tabuľka 3.

Celkové percento úspešnosti dosiahlo percentuálnu hodnotu 69% a pohybuje sa v rozmedzí od 37% v najnižšej vekovej kategórii po 82% v druhej najvyššej vekovej kategórii. Nepotvrdil sa nám

Tabuľka 3. Výsledky v položke: Izolácia prvej slabiky zo slova „dyňa“

dyňa							
Veková kategória	4,0-4,5	4,6-5,0	5,1-5,5	5,6-6,0	6,1-6,5	6,6-7,0	Celková úspešnosť
úspešnosť (%)	37	48	66	81	82	81	69
Mdn	0	0	1	1	1	1	-

Tabuľka 4. Výsledky v položke: Izolácia prvej slabiky zo slova „seno“

seno							
Veková kategória	4,0-4,5	4,6-5,0	5,1-5,5	5,6-6,0	6,1-6,5	6,6-7,0	Celková úspešnosť
úspešnosť (%)	41	54	68	78	81	80	70
Mdn	0	1	1	1	1	1	-

predpoklad, že s vekom vzrastá aj úspešnosť detí, nakoľko deti od 6,1 do 6,5 roka boli v testovaní úspešnejšie, ako deti v poslednej vekovej kategórii. Rozdiel je však zanedbateľný (1%). Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 31,29%.

Hodnota mediánu je pre prvé dve vekové kategórie, t.j. do 5 rokov na hodnote „0“. Od 5,1 do 7 rokov je hodnota mediánu „1“.

Z testovania položky Izolácia prvej slabiky v slove „dyňa“ vyplynuli nasledovné závery:

1. *Deti od 4-5 rokov nemusia vedieť zo slova „dyňa“ správne izolovať prvú slabiku „dy“.* Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „0“.
2. *Deti od 5,1 do 7 rokov sú vo väčšine prípadov schopné zo slova „dyňa“ správne izolovať prvú slabiku „dy“.* Hodnota

mediánu je pre uvedené vekové kategórie „1“.

3. *Celkové % úspešnosti za celú výskumnú vzorku je 68,71%, čo znamená, že takmer 69% detí vo veku od 4 do 7 rokov je schopné zo slova „dyňa“ izolovať prvú slabiku. 31% testovaných detí túto úlohu nezláda.*

Druhým slovom, z ktorého mali deti izolovať prvú slabiku, bolo slovo „seno“. Ide o dvojslabičného, ktoré je tvorené dvomi otvorenými slabikami. Celkové výsledky vo všetkých vekových kategóriách prezentuje tabuľka 4.

Celkové percento úspešnosti dosiahlo percentuálnu hodnotu 70% a pohybuje sa v rozmedzí od 41% v najnižšej vekovej kategórii po 81% v druhej najvyššej vekovej kategórii. Nepotvrdil sa nám

Tabuľka 5. Výsledky v položke: Izolácia prvej slabiky zo slova „žralok“

Žralok							
Veková kategória	4,0-4,5	4,6-5,0	5,1-5,5	5,6-6,0	6,1-6,5	6,6-7,0	Celková úspešnosť
úspešnosť (%)	24	29	46	60	67	68	51
Mdn	0	0	0	1	1	1	-

predpoklad, že s vekom vzrastá aj úspešnosť detí, nakoľko deti od 6,1 do 6,5 roka boli v testovaní úspešnejšie, ako deti v poslednej vekovej kategórii. Rozdiel je však zanedbateľný (1%). Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 30,48%.

Hodnota mediánu je pre prvú vekovú kategóriu t.j. do 4,5 roka na hodnote „0“. Od 4,6 do 7 rokov je hodnota mediánu „1“.

Z testovania položky Izolácia prvej slabiky v slove „seno“ vyplynuli nasledovné závery:

1. *Deti od 4-4,5 roka nemusia vedieť zo slova „seno“ správne izolovať prvú slabiku „se“. Hodnota mediánu je pre uvedenú vekovú kategóriu „0“.*
2. *Deti od 4,6 do 7 rokov sú vo väčšine prípadov schopné zo slova „seno“ správne izolovať prvú slabiku „se“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „1“.*
3. *Celkové % úspešnosti za celú výskumnú vzorku je 69,52%, čo znamená, že takmer 70% detí vo veku od 4 do 7 rokov je schopné zo slova „seno“ izolovať prvú slabiku. 30% testovaných detí túto úlohu nezvláda.*

Tretím slovom, z ktorého mali deti izo-

lovať prvú slabiku, bolo slovo „žralok“. Ide o dvojslabičného, ktoré je tvorené dvomi zatvorenými slabikami, pričom v prvej slabike je na začiatku spojenie dvoch spoluhlások. Celkové výsledky vo všetkých vekových kategóriách prezentuje tabuľka 5.

Celkové percento úspešnosti dosiahlo percentuálnu hodnotu 51% a pohybuje sa v rozmedzí od 24% v najnižšej vekovej kategórii po 68% v najvyššej vekovej kategórii. Pri tomto slove sa prvýkrát potvrdzuje predpoklad, že s vekom vzrastá aj úspešnosť detí, hoci je rozdiel (rovnako ako v predchádzajúcich troch slovách zanedbateľný, len 1%). Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 48,61%.

Nižšie percento úspešnosti sa prirodzene odrazilo aj na hodnotách mediánu, ktoré sú pre prvé tri vekové kategórie (t.j. od 4 do 5,5 roka na hodnote „0“). Od 5,6 do 7 rokov je hodnota mediánu „1“.

Z testovania položky Izolácia prvej slabiky v slove „žralok“ vyplynuli nasledovné závery:

1. *Deti od 4-5,5 roka nemusia vedieť zo slova „žralok“ správne izolovať prvú slabiku „žra“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „0“.*

Tabuľka 6. Výsledky v položke: Izolácia prvej slabiky zo slova „hrozno“

hrozno							
Veková kategória	4,0-4,5	4,6-5,0	5,1-5,5	5,6-6,0	6,1-6,5	6,6-7,0	Celková úspešnosť
úspešnosť (%)	19	31	38	57	64	56	47
Mdn	0	0	0	1	1	1	-

2. *Deti od 5,6 do 7 rokov sú vo väčšine prípadov schopné zo slova „žralok“ správne izolovať prvú slabiku „žra“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „1“.*
3. *Celkové % úspešnosti za celú výskumnú vzorku je 51,39%, čo znamená, že 51 % detí vo veku od 4 do 7 rokov je schopné zo slova „žralok“ izolovať prvú slabiku. 49% testovaných detí túto úlohu nevláda.*

Štvrtým slovom, z ktorého mali deti izolovať prvú slabiku, bolo slovo „hrozno“. Ide o dvojslabičné slovo, ktoré je tvorené jednou zatvorenou a jednou otvorenou slabikou, pričom v prvá slabika je na začiatku spojená z dvoch spoluhlások, nasleduje samohláska a potom spoluhláska. Celkové výsledky vo všetkých vekových kategóriách prezentuje tabuľka 6.

Náročnosť zloženia prvej slabiky, ktorú mali deti izolovať sa odrazila aj na celkových výsledkoch úspešnosti detí, kde celkové % dosiahlo úroveň 47%. Pohybovalo sa v rozmedzí od 19% v najnižšej vekovej kategórii po 64% v druhej najvyššej vekovej kategórii. Opätovne sa nepotvrdil predpoklad, že s vekom

sa schopnosti detí zlepšujú. Rozdiel je viac ako 8% v prospech mladších detí vo vekovej kategórii od 6,1 do 6,5 rokov. Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 52,77%.

Nižšie percento úspešnosti sa prirodzene odrazilo aj na hodnotách mediánu, ktoré sú pre prvé tri vekové kategórie (t.j. od 4 do 5,5 roka na hodnote „0“). Od 5,6 do 7 rokov je hodnota mediánu „1“.

Z testovania položky Izolácia prvej slabiky v slove „hrozno“ vyplynuli nasledovné závery:

1. *Deti od 4-5,5 roka nemusia vedieť zo slova „hrozno“ správne izolovať prvú slabiku „hroz“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „0“.*
2. *Deti od 5,6 do 7 rokov sú vo väčšine prípadov schopné zo slova „hrozno“ správne izolovať prvú slabiku „hroz“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „1“.*
3. *Celkové % úspešnosti za celú výskumnú vzorku je 47,23%, čo znamená, že iba 47% detí vo veku od 4 do 7 rokov je schopné zo slova „hrozno“ izolovať prvú slabiku. 53% testovaných detí túto úlohu nevláda.*

Tabuľka 7. Výsledky v položke: Izolácia prvej slabiky zo slova „jahoda“

jahoda							
Veková kategória	4,0–4,5	4,6–5,0	5,1–5,5	5,6–6,0	6,1–6,5	6,6–7,0	Celková úspešnosť
úspešnosť (%)	30	47	57	74	75	73	62
Mdn	0	0	1	1	1	1	-

Posledným testovaným slovom, z ktorého mali deti izolovať prvú slabiku, bolo slovo „jahoda“. Ide o jediné trojslabičné slovo v danom okruhu, je však tvorené tromi otvorenými slabikami. Celkové výsledky vo všetkých vekových kategóriách prezentuje tabuľka 7.

Celkové percento úspešnosti dosiahlo percentuálnu hodnotu 62% a pohybuje sa v rozmedzí od 30% v najnižšej vekovej kategórii po 75% v druhej najvyššej vekovej kategórii. Pri hodnotení úspešnosti detí vzhľadom k veku sa prvýkrát stretávame s výsledkom, kedy najvyššia veková kategória dosiahla horšie výsledky ako dve kategórie pod ňou. To znamená, že deti od 6,6 roka dosiahli horšie skóre ako deti presne o rok mladšie. Napriek tomu, že ide o malé rozdiely dovoľujeme si na tento výsledok upozorniť. Hoci je rozdiel v troch posledných vekových kategóriách len 1%-ný, napriek tomu absentujú zvyšujúce sa hodnoty, čo znamená že deti sa pri hodnotení tohto slova nezlepšujú, napriek tomu, že sú už v edukačnom procese MŠ. Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 38%.

Hodnota mediánu je pre prvú vekovú kategóriu t.j. do 5 rokov na hodnote „0“.

Od 5,1 do 7 rokov je hodnota mediánu „1“.

Z testovania položky Izolácia prvej slabiky v slove „jahoda“ vyplynuli nasledovné závery:

1. *Deti do 5 rokov nemusia vedieť zo slova „jahoda“ správne izolovať prvú slabiku „ja“. Hodnota mediánu je pre uvedenú vekovú kategóriu „0“.*
2. *Deti od 5,1 do 7 rokov sú vo väčšine prípadov schopné zo slova „jahoda“ správne izolovať prvú slabiku „ja“. Hodnota mediánu je pre uvedené vekové kategórie „1“.*
3. *Celkové % úspešnosti za celú výskumnú vzorku je 62,24%, čo znamená, že 62% detí vo veku od 4 do 7 rokov je schopné zo slova „jahoda“ správne izolovať prvú slabiku. 38% testovaných detí túto úlohu nezvláda.*
4. *Percentuálne výsledky do 5 do 7 rokov sú vyrovnané. Rozdiel je zanedbateľný (1%). Nepotvrďuje sa predpoklad, že so zvyšujúcim vekom rastú schopnosti detí. Ukázalo sa, že najstaršie deti majú z uvedených troch vekových kategórií najnižšie skóre.*

Tabuľka 8. Hodnotiace normy pre Izoláciu prvej slabiky

OKRUH IZOLÁCIA								
Izoláciu prvej slabiky								
Veková kategória		4,0–4,5	4,6–5,0	5,1–5,5	5,6–6,0	6,1–6,5	6,6–7,0	Ø
dyňa	úspešnosť (%)	37	48	66	81	82	81	69
	Mdn	0	0	1	1	1	1	-
seno	úspešnosť (%)	41	54	68	78	81	80	70
	Mdn	0	1	1	1	1	1	-
žralok	úspešnosť (%)	24	29	46	60	67	68	51
	Mdn	0	0	0	1	1	1	-
hrozno	úspešnosť (%)	19	31	38	57	64	56	47
	Mdn	0	0	0	1	1	1	-
jahoda	úspešnosť (%)	30	47	57	74	75	73	62
	Mdn	0	0	1	1	1	1	-
Celková úspešnosť		30	42	55	70	74	72	60

Súhrnné zhodnotenie výsledkov v okruhu „Izolácia prvej slabiky“

Izolácia prvej slabiky je druhým okruhom, v ktorom sme testovali schopnosti detí vyčleniť prvú hlásku, slabiku alebo vytvoriť slovo. V tabuľke 6 uvádzame výsledky, ktoré prezentujú percentuálnu úspešnosť respondentov vo všetkých slovách súhrnne za celú výskumnú vzorku. Zároveň uvádzame aj hodnotu mediánu, ktorú považujeme za platnú normu.

Celková percentuálna úspešnosť v okruhu „Izolácia prvej slabiky“ je na úrovni 60%. Priemerné percentuálne hodnoty úspešnosti testovania jednot-

livých slov nezaznamenávajú výrazný rozptyl okolo tohto percenta. Nesprávne odpovede sa vyskytli na úrovni 40%.

Analýza percentuálnej úspešnosti vzhľadom k vekovým kategóriám nepotvrdzuje predpoklad, že s narastajúcim vekom vzrastá aj percento úspešnosti detí. Schopnosť detí izolovať prvú slabiku z testovaných slov je lepšia v predposlednej vekovej kategórii (74%) (6,1–6,5) ako u najstarších detí (6,6–7 rokov) (72%). Najlepšie schopnosti tak evidujeme u detí od 6,1 do 6,5 roka. Zároveň upriamujeme pozornosť na skutočnosť, že od 6 do 7 rokov (posledné tri vekové kategórie) je percentuálna úspešnosť takmer rovnaká.

Z výsledných priemerov môžeme podľa percentuálnej úspešnosti vytvoriť nasledujúce **poradie slov**:

1. Najúspešnejšie boli deti pri izolácii slabiky „se“ z dvojslabičného slova „seno“. Úspešnosť je 70%.
2. Ako druhé najúspešnejšie deti zvládli izoláciu slabiky „dy“ z dvojslabičného slova „dyňa“ s % úspešnosti 69%.
3. Ako tretie najúspešnejšie deti zvládli izoláciu slabiky „ja“ z trojslabičného slova „jahoda“ (62%).
4. Ako štvrté v poradí deti zvládli izoláciu slabiky „žra“ z dvojslabičného slova „žralok“, kde percento úspešnosti je na úrovni 51%.
5. Ako najmenej úspešné boli deti pri izolácii slabiky „hroz“ v dvojslabičnom slove „hrozno“, kde percento úspešnosti bolo na úrovni 47%. Ide je jediné testované slovo, v ktorom celkové percento úspešnosti nedosiahlo hranicu 50%.

Analýza úspešnosti z hľadiska charakteru slabík priniesla nasledovné zistenia. Jednoznačne boli deti najúspešnejšie pri identifikovaní otvorených slabík v dvojslabičných slovách „seno“ a „dyňa“. Úspešnosť je takmer rovnaká a rozdiel je len 1%. S rozdielom 7% v porovnaní s druhým najúspešnejším slovom „dyňa“ obstála identifikácia ďalšej otvorenej slabiky „ja“. V tomto prípade bola slabika izolovaná z trojslabičného slova, čo bol jediný rozdiel v porovnaní s predchádzajúcimi slovami. Predpokladáme, že dĺžka slova ovplyvnila znížené per-

cento úspešnosti. Následne až s rozdielom 11% v porovnaní s predchádzajúcim slovom boli deti úspešné v identifikovaní slabiky „žra“ v dvojslabičnom slove „žralok“. Ako najnáročnejšia na identifikáciu bola slabika „hroz“ v slove „hrozno“. Aj v tomto prípade je prvá slabika tvorená dvomi spoluhláskami na začiatku slova, avšak po ďalšej samohláske nasleduje ďalšia spoluhláska. Tento typ slabiky je pre deti najnáročnejší. Potvrďuje to výsledok, kde deti pri identifikácii tejto slabiky za celú skupinu nedosiahli ani hodnotu 50%.

Záver z testovania okruhu „Identifikovanie prvej slabiky slov“ vyplynuli nasledovné závery:

1. Celková percentuálna úspešnosť detí vo veku od 4-7 rokov je 60%.
2. Porovnaním celkovej percentuálnej úspešnosti v okruhu „Izolácia prvej hlásky“ a „Izolácia prvej slabiky“ zistujeme, že deti boli úspešnejšie pri izolácii prvej hlásky, kde bolo percento úspešnosti 72%. Pri izolácii prvej slabiky je na úrovni 60%, čo predstavuje rozdiel 12%.
3. Hodnota mediánu je v prvej vekovej kategórii pri všetkých slovách na hodnote „0“. Tento výsledok znamená, že deti od 4-4,5 rokov nemusia vedieť izolovať ani jednu prvú slabiku v testovaných slovách.

4. Deti od 4,6 do 5 rokov sú vo väčšine prípadov schopné izolovať slabiku „se“, zo slova „seno“. Pre ostatné hlásky je hodnota mediánu „0“, čo znamená, že ich nemusia vedieť identifikovať.
5. Deti od 5,1 do 5,5 rokov sú vo väčšine prípadov schopné izolovať všetky otvorené slabiky: „dy“, „se“ a „ja“. V prípade slov „žralok“ a „hrozno“ je hodnota mediánu „0“.
6. Od 5,6 do 7 rokov by deti mali vedieť identifikovať všetky slabiky z testovaných slov. Medián určuje hodnotu „1“.
7. Výsledky jednoznačne potvrdili, že úspešnosť žiakov je závislá na type identifikovanej slabiky, kde pre deti je najjednoduchšia otvorená slabika zložená zo spoluhlásky a samohlásky.
8. Môžeme povedať, že s vekom rastú schopnosti detí izolovať prvú slabiku. Vo viacerých čiastkových záveroch sme ako najlepšie hodnotenú uvádzali vekovú kategóriu od 6,1 do 6,5 rokov. Percentuálne rozdiely však neboli výrazné. Potvrdila sa však približne rovnaká úroveň testovaných schopností v posledných troch vekových kategóriách, čo nám umožňuje konštatovať, že deti od 5-7 rokov majú takmer rovnakú úroveň schopností identifikovať prvú slabiku slova a táto úroveň s vekom nerastie.

Literatúra

- Adams, M. J., Foorman, B. R., Lundberg, L., & Beeler, T. (1998). *Phonemic Awareness in Young Children: A Classroom Curriculum*. Maryland: Paul Brookes Publishing Co.
- Blomert, L., & Csépe, V. (2012). Psychological foundations of reading acquisition and assessment. In B. Csapó, & V. Csépe (Eds.), *Framework for diagnostic assessment of reading* (s. 17-78). Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt.
- Bryant, P., Nunes, T., & Barros, R. (2014). The connection between children's knowledge and use of grapho-phonetic and morphemic units in written text and their learning at school. *The British Journal of Educational Psychology*, 84(2), s. 211-225.
- Bytešníková, I. (2012). *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada Publishing.
- Gatál, V. (2015). *Rozvíjení jazykových schopností dětí s narušenou komunikačnou schopností*. Nitra: UKF.
- Jošt, J. (2011). *Čtení a dyslexie*. Praha: Grada Publishing.
- Kutálková, D. (2005). *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada Publishing.
- Máčajová, M., & Grofčíková, S. (2016). Analýza pojmoslovía v oblasti fonematického uvedomovania. *International Journal on Language, Literature and Culture in Education*, vol. 3, Special edition, 265-281.

- Máčajová, M., Grofčíková, S., & Zajacová, Z. (2017). *Fonologické uvedomovanie ako prekurzor vývinu gramotnosti*. Nitra: UKF.
- Mertin, V. (2010). Podpora a rozvoj čtenářských dovedností v předškolním věku. In *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál.
- Mikulajová, M. (2005). Fonologické procesy, čítanie a dyslexia. In Zborník príspevkov zo seminára *Dieťa so špeciálnymi potrebami v bežnej škole*. Nitra: UKF.
- Mikulajová, M., Váryová, B., Vencelová, L., Caravolas, M., & Škrabáková, G. (2012). *Čítanie písanie a dyslexia s testami a normami*. Bratislava: Slovenská asociácia logopédov.
- Mikulajová, M., & Dujčíková, O. (2001). *Tréning fonematického uvedomovania podľa D. B. Elkonina*. Metodická príručka. Bratislava: Dialóg.
- Šelingerová, A. (2017). Fonologické uvedomovanie ako prekurzor vývinu gramotnosti. In *Školský psychológ/Školní psycholog, 1(18)*, s. 108–113.
- Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách na Slovensku. Dostupné z <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-skol-sky-vzdelavaci-program/>
- Zápotočná, O., & Petrová, Z. (2016). *Jazyk a komunikácia. Metodická príručka k vzdelávacej oblasti Štátneho vzdelávacieho program pre predprimárnej vzdelávanie v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Zápotočná, O. (2014). *Prirodzený prístup k rozvíjaniu počiatkovej gramotnosti detí v MŠ*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum.
- Zápotočná, o. (2001). In Kolláriková, Z., Pupala, B. (Eds.). 2001. *Predškolská a elementárna pedagogika*. Praha: Portál.

doc. PaedDr. Monika Máčajová, PhD.

Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

mmacajova@ukf.sk